

Јасни правила за природата и водите се од корист за развојот на обновливите извори на енергија и за биодиверзитетот

Верзија на македонски јазик

Заеднички документ за ставот на граѓанското
општество во однос на вклучувањето на
Директивите за живеалишта и птици и
Рамковната директива за води на ЕУ во
Спогодбата за енергетска заедница

Содржина

1. Вовед.....	4
2. Економиите ни зависат од природата и водите.....	6
3. Јасните заштитни механизми за природата и водите се предуслов за развој на обновливата енергија.....	6
3.1. Воспоставување на заштитните механизми на ЕУ пред забрзување на ветерната и сончевата енергија.....	6
3.2. Области за забрзан развој на обновливи извори на енергија.....	7
3.3. Надградба на мрежата Емералд и постоечките заштитени подрачја.....	9
4. Процедурални заштитни механизми како надградба на постојните обврски во рамките на Транспортната заедница.....	10
5. Јасните правила им користат на сите.....	11
6. Земјите од Западен Балкан веќе го транспонираа поголемиот дел од законодавството.....	12
7. Заклучоци и препораки.....	13

Оваа публикација е подготвена со финансиска поддршка од Европската унија. Нејзината содржина е целосна одговорност на CEE Bankwatch Network и Belgrade Open School и не нужно ги отсликува ставовите на Европската унија.

Насловна фотографија: Белоопашест орел, Dennisjacobsen, Adobe Stock

Јасни правила за природата и водите се од корист за развојот на обновливите извори на енергија и за биодиверзитетот

Заеднички документ за ставот на граѓанското општество во однос на вклучувањето на Директивите за живеалишта и птици и Рамковната директива за води на ЕУ во Спогодбата за енергетска заедница¹

Клучни пораки

- Вклучувањето на Директивите за живеалишта и птици и Рамковната директива за води на ЕУ во Спогодбата за основање на Енергетската заедница станува одлука на која времето ѝ истекува. Доколку не се усвои во 2026 година, Западниот Балкан ризикува да се заглави во патиштата за обновливи извори на енергија кои се правно несигурни, општествено оспорувани и еколошки штетни.
- Стратешкото просторно планирање, како и одредувањето заштитени подрачја, овозможува забрзано воспоставување на обновливите извори на енергија. Јасните еколошки критериуми и процедури помагаат да се минимизира неизвесноста во издавањето дозволи, доцнењата на проектите и скапите правни спорови.
- Предлогот на Европската комисија да се вклучат горенаведените директиви во Спогодбата е ограничен, постепен и се надоврзува на постојните правни обврски: договорните страни веќе имаат транспонирано голем дел од ова законодавство, а еквивалентни обврски за проценка веќе се обврзувачки според Спогодбата за основање на Транспортната заедница. Интеграцијата би обезбедила и клучна поддршка и техничка експертиза од Секретаријатот на Енергетската заедница.

¹ Погледнете energy-community.org за повеќе детали.

1. Вовед

Енергетската транзиција се одвива сè побрзо кај договорните страни на Енергетската заедница.² Во декември 2022 година, Министерскиот совет на спогодбата се обврза на цели за 2030 година за намалување на емисиите на стакленички гасови, енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија, а инсталацијата на сончева и ветерна енергија се зголемува.

Ова носи бројни придобивки, вклучително почист воздух, избегнати трошоци за гориво, учество на домаќинствата и компаниите во производство на електрична енергија, и зголемена отпорност што доаѓа со децентрализиран систем. Во наредните неколку години, ќе им помогне и на операторите да избегнат плаќање давачки за јаглеродни емисии.

Во исто време, децентрализацијата на енергетскиот сектор носи и предизвици, како балансирањето на брзиот развој на обновливите извори на енергија со заштитата на биодиверзитетот и водите.

Западниот Балкан и Кавказот се значајни жаришта на биодиверзитетот на глобално ниво, особено во однос на слатководните видови. Огромните планини, речните и езерските системи, како и крајбрежјата, се дом на бројни загрозени видови и важни живеалишта со висок степен на ендемизам. Бидејќи природата и водите го поддржуваат животот сам по себе - обезбедувајќи храна, вода за пиење, чист воздух, климатска регулација, лекови и градежни материјали - нивната заштита не е понудена опција, туку основен услов за цивилизациска стабилност и за адаптација на сè похаотичната клима.

Директивите за живеалишта и птици и Рамковната директива за води на ЕУ³ се законодавни инструменти од светска класа за обезбедување на отпорноста на природата и водните ресурси на ЕУ. Рафинирани со децении, внимателно ја балансираат потребата за развој со заштитата на биодиверзитетот, реките и подземните води, вклучително и преку одредување на мрежата Натура 2000 на заштитени подрачја.

Воспоставувањето на мрежата Натура 2000 традиционално е една од последните задачи за земјите пристапнички на ЕУ, но тоа отсекогаш носеше ризик дека вредните природни подрачја ќе претрпат штета пред да бидат правно заштитени. Воспоставувањето на Спогодбата за основање на Енергетската заедница без вклучување на Директивата за живеалишта и Рамковната директива за

² Албанија, Босна и Херцеговина, Грузија, Косово, Молдавија, Црна Гора, Северна Македонија, Србија, Украина.

³ Совет на Европската Унија, [Директива на Советот 92/43/ЕЕЗ од 21 мај 1992 година за зачувување на природните живеалишта и дивата фауна и флора, консолидиран текст](#), 14 јули 2025 година; Европски парламент и Совет на Европската Унија, [Директива 2009/147/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 30 ноември 2009 година за заштита на дивите птици, консолидирана верзија](#), 26 јуни 2019 година; Европски парламент и Совет на Европската Унија, [Директива 2000/60/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 23 октомври 2000 година за воспоставување рамка за дејствување на Заедницата во областа на политиката за води, консолидирана верзија](#), 20 ноември 2014 година.

води на ЕУ, и со примена само на член 4(2) од Директивата за птици, исто така подразбираше ризик енергетските проекти да предизвикаат непотребна штета на биодиверзитетот и водите. Кога подоцна беше изработена нејзината сестринска спогодба, Договорот за основање на Транспортната заедница, потребата од засилени заштитни механизми била земена предвид и делови од Директивата за живеалишта и Рамковната директива за води биле вклучени за одредени транспортни проекти (погледнете подолу).

Денес, зголемената децентрализација на нашиот енергетски систем значи дека заштитата на еколошки чувствителните живеалишта и видови е уште посуштински предуслов за неговиот развој. Заштитата мора да настапи многу порано, дури и во оние земји чие пристапување кон ЕУ е сè уште некои години во иднината. На пример, како што се објаснува подолу, назначувањето области за забрзан развој на обновливи извори на енергија, како што налагаат измените од 2023 година на Директивата на ЕУ за обновлива енергија, бара избегнување на заштитени подрачја и други локации од висока вредност за биодиверзитетот, што значи дека прво тие мора да се дефинираат.

Затоа, кон крајот на 2025 година, Европската комисија предложи одбрани делови од Директивата за птици⁴ и Директивата за живеалишта,⁵ како и од Рамковната директива за води и нејзините „ќерки“ директиви⁶ да се вклучат во Спогодбата за основање на Енергетската заедница, со дарежлив рок за транспонирање од пет години.⁷

Предлозите не ги менуваат роковите на земјите за воспоставување на нивните мрежи Натура 2000, но бараат да се преземат процедурални мерки за да се избегне штета врз подрачјата од мрежата Емералд со посебен интерес за зачувување, предложените подрачја од мрежата Емералд со посебен интерес за зачувување, Рамсар подрачјата, национално заштитените подрачја што опфаќаат природни типови на живеалишта и видови наведени во Анексите I и II од Директивата 92/43/ЕЕЗ,

⁴ Член 2, член 4(2) (веќе дел од Спогодбата) и (4), втора реченица, член 5, член 9 и Анекс I од Директивата 2009/147/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 30 ноември 2009 година за заштита на дивите птици.

⁵ Член 1, член 2, член 6(2), (3) и (4), член 12, член 13, член 16 и Анекси I, II и IV од Директивата на Советот 92/43/ЕЕЗ од 21 мај 1992 година за заштита на природните живеалишта и на дивата фауна и флора.

⁶ Директива 2000/60/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 23 октомври 2000 година за воспоставување рамка за дејствување на Заедницата во областа на политиката за води; Директива 2006/118/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 12 декември 2006 година за заштита на подземните води од загадување и влошување; Директива 2008/105/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 16 декември 2008 година за стандарди за квалитет на животната средина во областа на политиката за води, со која се изменуваат и последователно се укинуваат Директивите на Советот 82/176/ЕЕЗ, 83/513/ЕЕЗ, 84/156/ЕЕЗ, 84/491/ЕЕЗ, 86/280/ЕЕЗ и се изменува Директивата 2000/60/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот; и Директивата на Комисијата 2009/90/ЕЗ од 31 јули 2009 година со која се утврдуваат, согласно Директивата 2000/60/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот, технички спецификации за хемиска анализа и следење на состојбата на водата.

⁷ Parlament Österreich, [Vorschlag für einen Beschluss des Rates über den im Namen der Union im Ministerrat der Energiegemeinschaft zu vertretenden Standpunkt in Bezug auf die Änderungen des Vertrags zur Gründung der Energiegemeinschaft zur Aktualisierung und Erweiterung des Anwendungsbereichs des Vertrags entsprechend der Entwicklung des Umweltrechts der Union \(38263/EU XXVIII.GP\)](#), 13 октомври 2025 год.

соодветно, како и национално заштитените подрачја што опфаќаат видови птици наведени во член 4(2) од Директивата 2009/147/ЕЗ и наведени во Анекс I од таа директива.

Овој труд има за цел на донесувачите на одлуки и заинтересираните актери од договорните страни на Енергетската заедница да им ја објасни улогата на законодавството на ЕУ за природата и водите, за обезбедување навремен развој на обновливата енергија што веројатно ќе биде прифатен од јавноста, како и да ги покаже придобивките од јасни правила и за инвеститорите и за природата.

2. Економиите ни зависат од природата и водите

Биодиверзитетот и водните ресурси се основа на секторите кои се економски важни во земјите на Енергетската заедница, вклучувајќи го водоснабдувањето, земјоделството, туризмот, управувањето со поплави и климатската адаптација. Деградацијата на овие ресурси би наметнала значителни долгорочни трошоци за економиите и јавните буџети, додека нивното заштитување би обезбедило долгорочна економска отпорност: заштитата на биодиверзитетот и екосистемите ги ублажува макроекономските ризици и долгорочните општествени трошоци, а воедно овозможува балансиран развој.

Климатските промени исто така го зголемуваат притисокот врз слатководните ресурси низ регионот на Енергетската заедница, преку почести суши, промени во обрасците на врнежи и зголемена конкуренција меѓу консументите на вода. Здравите реки, езера, мочуришта и подземни водни тела се суштински за климатска адаптација, снабдување со вода, земјоделство и економска отпорност. Преку интегрирано управување со речните сливови, Рамковната директива за води го заштитува квалитетот и достапноста на водата и ја зајакнува долгорочната безбедност на водните ресурси во услови на забрзани климатски притисоци.

3. Јасните заштитни механизми за природата и водите се предуслов за развој на обновливата енергија

3.1. Воспоставување на заштитните механизми на ЕУ пред забрзување на ветерната и сончевата енергија

Во ЕУ, инсталацијата на капацитети за обновлива енергија се забрза во последните две децении, а во 2025 година, за првпат повеќе електрична енергија во ЕУ (30%) се произвела од ветерна и сончева енергија одошто од фосилни горива (29%).⁸

⁸ д-р Беатрис Петровиќ [European Electricity Review 2026](#), Ембер, 22 јануари 2026 год.

Овој развој се случи со веќе воспоставени силни заштитни механизми за природата. Тие имаат меѓусебно поврзани просторни, процедурални и квалитативни димензии.

Мрежата Натура 2000 ги штити локалитетите кои се особено чувствителни и каде што активностите со значително влијание врз целните живеалишта, локалитети и видови генерално треба да се избегнуваат. Постапките за издавање дозволи осмислени да балансираат помеѓу заштитата на природата и развојот помогнаа да се обезбеди квалитетот на оваа мрежа: Соодветните оценки⁹ за проекти, планови или програми кои можат да имаат значително влијание врз локалитетите од Натура 2000 се клучна алатка за спречување на нанесувањето штета на таквите подрачја.

Слично, според Рамковната директива за води, при издавање дозволи за проекти што можат да го спречат постигнувањето на квалитативните цели на Директивата, се спроведуваат проценки согласно член 4(7). Таквите проекти, по правило, не треба да продолжат со реализација, освен во случаи утврдени со Директивата. Воспоставувањето на такви заштитни механизми е од клучно значење за обезбедување балансиран развој и претставува важен предуслов за поновите иновации на ЕУ, како што се областите за забрзан развој на обновливи извори на енергија, како што се објаснува подолу.

3.2. Области за забрзан развој на обновливи извори на енергија

Од 2022 година, поттикната од целосната руска инвазија на Украина и нерамномерниот удел на обновливата енергија меѓу различните земји членки,¹⁰ Европската унија настојува да го забрза развојот на обновливите извори на енергија, особено сончевата и ветерната. Меѓу останатото, во 2023 година е изменета Директивата на ЕУ за обновлива енергија¹¹ – пакет измени познат како „RED III“, кој во моментот се транспонира во земјите членки на ЕУ.

Главната новина воведена со RED III е концептот на просторно планирање наречен „области за забрзан развој на обновливи извори на енергија“ (RAA). Идејата е тоа да бидат области без значајни

⁹ Под член 6(3) од Директивата за живеалишта.

¹⁰ На пример, додека Данска произвела 50% од својата електрична енергија од ветер во 2025 година, а Литванија, Ирска и Шведска најмалку 30%, неколку земји, вклучувајќи ги Бугарија и Словенија, не успеаја да надминат ниту 3%. WindEurope, [Wind energy in Europe: 2025 Statistics and the outlook for 2026-2030](#), 26 февруари 2026 год.

¹¹ Европски парламент, Совет на ЕУ, [Директива \(ЕУ\) 2023/2413 на Европскиот парламент и на Советот од 18 октомври 2023 година за изменување на Директивата \(ЕУ\) 2018/2001, Регулативата \(ЕУ\) 2018/1999 и Директивата 98/70/ЕЗ во врска со промоцијата на енергија од обновливи извори и за укинување на Директивата на Советот \(ЕУ\) 2015/652](#), Eur-Lex, 31 октомври 2023 година.

вредности за биодиверзитетот, каде што забрзаниот развој на обновливите извори на енергија може да се одвива без да предизвика значителна штета врз животната средина.¹²

При осмислување на таквите области, властите мора да приоритизираат:¹³

- вештачки и изградени површини, како што се покриви и фасади на згради,
- транспортна инфраструктура и нејзината непосредна околина,
- простори за паркинг,
- фарми,
- места за одлагање на отпад,
- индустриски локации,
- рудници,
- вештачки стојни водни тела, езера или акумулации,¹⁴ како и, каде што е соодветно, постројки за третман на урбани отпадни води,
- деградирано земјиште што не може да се користи за земјоделство.¹⁵

РАА исто така мора да изостават одредени области:

- Локалитети од Натура 2000,
- областите одредени според националните шеми за заштита на природата,
- големи миграциски рути на птици и морски цицачи,

¹² Според RED III, доколку таквите области биле предмет на стратегиска оцена на влијанието врз животната средина (СОВЖС) за време на нивното назначување, често е можно да се избегне спроведување на целосна оцена на влијанието врз животната средина (ОВЖС) на ниво на проект за проекти за обновлива енергија во овие области. Сепак, имајќи предвид дека СОВЖС не се добро воспоставени во земјите од Енергетската заедница; дека тие се спроведуваат на различно ниво со помалку детали од ОВЖС; и дека Архуската конвенција бара учество на јавноста во донесувањето одлуки за животната средина и на ниво на план/програма и на ниво на проект, каде што тие планови, програми или проекти можат да имаат значителни влијанија врз животната средина, не го препорачуваме овој пристап за овие земји. Директивата за ОВЖС е правно обврзувачка во Спогодбата за енергетската заедница, за разлика од RED III, за која на договорните страни им е препорачано само да започнат со подготовка на правните и институционалните услови. Затоа, критериумите за скрининг на Директивата за ОВЖС остануваат дефинитивна референца за одлучување за потребата од ОВЖС за проекти за обновлива енергија.

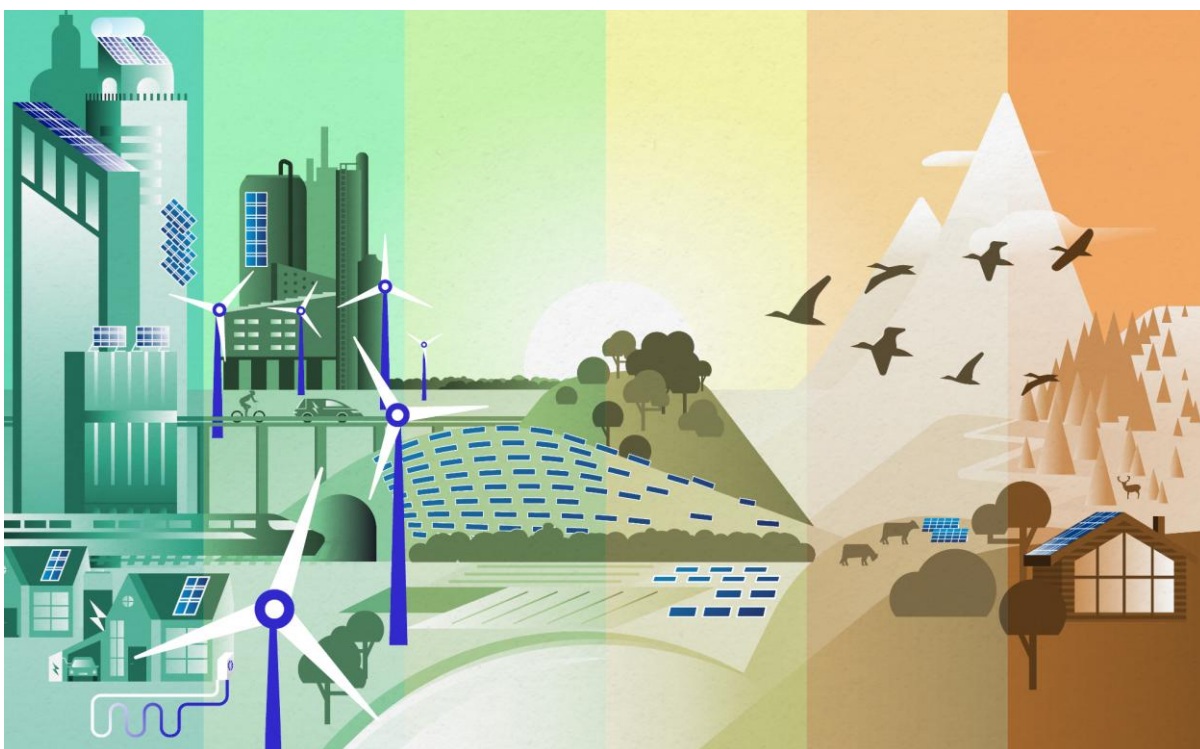
¹³ Член 15с. Мора да се користат сите соодветни и пропорционални алатки и сетови на податоци за да се идентификуваат областите каде што постројките за обновлива енергија нема да имаат значително влијание врз животната средина, вклучително и мапирање на чувствителноста на дивите животни. Исто така, мора да се користат достапните податоци за развој на мрежата Натура 2000.

¹⁴ Тука мора да се биде претпазлив бидејќи некои водни тела што ги создал човекот имаат висока вредност за биодиверзитетот, на пример големите рибници како Санчани во близина на Приједор во Босна и Херцеговина.

¹⁵ Не смее да се вклучи земјиште кое е неупотребливо за земјоделство, но е вредно за биодиверзитетот, на пр. грмушести површини.

- други области идентификувани врз основа на карти на чувствителност и други сетови на податоци и алатки, освен вештачки и изградени површини кои се наоѓаат во тие области.

Некои влади од Западен Балкан веќе изразиле интерес за развивање на области за забрзан развој на обновливи извори на енергија, а врз основа на постојните податоци, разумно е да се претпостави дека некои поранешни индустриски локации (браунфилд локации) се соодветни за тоа. Но, за да се назначат поголеми области каде што обновливите извори на енергија може безбедно да се забрзаат, надлежните органи треба да знаат каде тоа не е безбедно. Најјасен начин тоа да се направи е веќе да постои воспоставена мрежа на заштитени подрачја.

Извор: [Европско биро за животна средина](#), 2022 год.

3.3. Надградба на мрежата Емералд и постоечките заштитени подрачја

Мрежата Натура 2000 сè уште не е воспоставена во земјите од Западен Балкан, но планирањето за нејзино воспоставување треба да се забрза за да се намалат конфликтите меѓу изградбата и заштитата на природата. Иако не е дел од предлогот на Комисијата поврзано со правните начела од Спогодбата за основање на Енергетската заедница, повеќето земји од Западен Балкан¹⁶ веќе се обврзаа да воспостават мрежа на заштитени подрачја (локалитети од мрежата Емералд) согласно Бернската конвенција.

¹⁶ Косово не е прифатено за член на Советот на Европа, кој ја основа Бернската конвенција.

Според член 4 од Конвенцијата, секоја договорна страна има обврска да „преземе соодветни и неопходни законодавни и административни мерки за да обезбеди зачувување на живеалиштата на дивите видови флора и фауна, особено оние наведени во Додатоците I и II, и зачувување на загрозените природни живеалишта“.

Моменталниот статус на мрежата Емералд на Западен Балкан е незадоволителна, но може да послужи како прв чекор за надградба. Земјите од Западен Балкан треба законски да ги заштитат своите подрачја од мрежата Емералд и да предложат нови. Нивните просторни планови исто така мора да се ажурираат и да се обезбеди дека во рамките на овие подрачја не се одвиваат значително штетни активности или дека имаат влијание врз нив.

Иако мрежата Емералд во моментов е далеку од доволна за да претставува мрежа на заштитени подрачја еднаква на Натура 2000,¹⁷ земјите се согласија до 2030 година да заштитат 35 проценти од видовите и живеалиштата опфатени со Конвенцијата.¹⁸ Ова не е далечна обврска поврзана со пристапувањето во ЕУ, туку обврска што веќе доцни согласно Бернската конвенција. Впрочем, Директивата за живеалишта со нејзината мрежа Натура 2000 е развиена за Европската Унија да ги исполни своите обврски како договорна страна на Бернската конвенција.

Затоа, предлогот на Европската комисија треба да се гледа како дополнување на постојните обврски. Тој би им овозможил на земјите постепено да ги развиваат своите мрежи на заштитени подрачја, додека истовремено побрзо ќе ги унапредуваат своите процедурални заштитни механизми врз основа на веќе предложените подрачја од мрежата Емералд, постојните заштитени подрачја и меѓународно признатите подрачја.

4. Процедурални заштитни механизми како надградба на постојните обврски во рамките на Транспортната заедница

Според Спогодбата за основање на Транспортната заедница, земјите од Западен Балкан веќе се обврзале да ги применуваат Директивата за живеалишта и Рамковната директива за води на ЕУ при развој на проекти за транспортна инфраструктура.¹⁹

¹⁷ Земјите од Западен Балкан во моментов имаат одредено локации од мрежата Емералд за заштита на само мал процент од видовите и живеалиштата опфатени со Конвенцијата – 0,5 проценти во Босна и Херцеговина, 9,4 проценти во Србија, 11,3 проценти во Северна Македонија, 11,4 проценти во Црна Гора и 19,9 проценти во Албанија. Извор: Бернска конвенција, [Emerald Network Barometer Table](#), податоци од декември 2025 год.

¹⁸ Конвенција за зачувување на европскиот див свет и природните живеалишта, [44-ти состанок на Постојаниот комитет, Список на одлуки и усвоени текстови](#), од 2 до 6 декември 2024 година.

¹⁹ [Договор за основање на транспортната заедница](#), 27 октомври 2017 год.

Анекс I.6 од Договорот ги обврзува да спроведуваат соодветна оцена за заштита на природата еквивалентна на онаа предвидена во член 6 од Директивата за живеалишта, доколку е веројатно дека проектот ќе влијае врз подрачја од значење за заштита на природата.

Исто така, сите транспортни проекти за навигација опфатени со Договорот треба да се развиваат и спроведуваат во согласност со член 4(7) од Рамковната директива за води.

Овие проценки „од случај до случај“ испитуваат дали би било спречено спроведувањето на целите од директивите како резултат на планираните активности. Доколку тоа е случај, се врши проценка дали отстапување би било оправдано согласно директивите.

Бидејќи земјите се веќе обврзани да ги вклучат таквите одредби во своето законодавство за одредени транспортни проекти, има смисла тоа да се примени и во други сектори.

5. Јасните правила им користат на сите

Покрај постојните обврски на земјите и општата потреба за отпорност на природата, подобрувањето на правната рамка за заштита на природата и водите е клучно и од прагматични причини.

За инвеститорите, тоа носи јасност и ги намалува ризиците од доцнења или откажување во подоцнежни фази. Без јасни правила, промотерите на проектите се соочуваат со повисоки ризици од судски спорови, доцнења во издавањето дозволи и зголемени трошоци на проектите поради несигурност и противење на јавноста. Ова сите ги чини скапо и ги одвраќа инвеститорите. Воспоставувањето јасни правила однапред овозможува полесно да се избегнат такви конфликти преку поуметно лоцирање на енергетските објекти.

Повеќето земји од Енергетската заедница веќе се соочиле со отпор кај јавноста поради недоволно регулирана изградба на хидроенергетски објекти, која предизвика штета на реки и потоци во некои од највредните и најнедопрени подрачја на Западен Балкан, сливот на реката Днестар и Грузија. Ова вклучуваше протести и долготрајни судски спорови. Овие конфликти покажуваат зошто раното просторно планирање, суштински јавни консултации и силни еколошки заштитни механизми се неопходни за да се избегне слична реакција против ветерната, сончевата и мрежната инфраструктура.

За разлика од новоизградените хидроенергетски капацитети кои имаат ограничен потенцијал во Југоисточна Европа поради нивната ранливост на климатските промени и неизбежните влијанија врз биодиверзитетот, сончевата и ветерната енергија, како и унапредените електроенергетски мрежи, се од суштинско значење за енергетската транзиција. Затоа, нашите општества не смеат да

си дозволат противење на нивниот развој, бидејќи тоа би ја загрозило целокупната декарбонизација.

Додека енергетската транзиција на ЕУ се одвива со мрежата Натура 2000 и со заштитни механизми за квалитетот на водите кои веќе во голема мера се воспоставени (иако и таму е потребно нивно подобро спроведување и примена) земјите од Западен Балкан се обидуваат да го забрзаат развојот на обновливите извори на енергија без да имаат такви заштитни механизми. Обидот тоа да се направи без силна мрежа на заштитени подрачја ја зголемува опасноста од еколошки конфликти и револт кај јавноста. Клучната лекција од искуството на ЕУ е дека зголемувањето на капацитетите од обновливите извори на енергија бара силни еколошки заштитни механизми и учество на јавноста за да може успешно да функционира.

Додека ги воспоставуваат своите мрежи на заштитени подрачја, најмалку што можат земјите да направат е да го вклучат предлогот на Комисијата во Спогодбата за основање на Енергетската заедница и да спроведуваат соодветни оценки за планови и проекти за кои е познато дека можат да бидат штетни за подрачја со висока природна вредност – номинираните подрачја од мрежата Емералд, Рамсар подрачјата и национално заштитените подрачја. Слично на тоа, треба да ја применуваат Рамковната директива за води при планирање на енергетски и транспортни проекти што можат да влијаат врз водните тела.

6. Земјите од Западен Балкан веќе го транспонираа поголемиот дел од законодавството

Повеќето земји имаат транспонирано голем дел од Директивите за живеалишта и птици и Рамковната директива за води на ЕУ, иако сè уште постојат одредени недостатоци.

Иако неколку земји ги имаат воспоставено главните правни одредби, во пракса не се спроведуваат ниту соодветните оценки согласно член 6(3) од Директивата за живеалишта, ниту оценките согласно член 4(7) од Рамковната директива за води при издавање дозволи за проекти²⁰ што можат да имаат значителни негативни влијанија врз заштитените подрачја или да го спречат постигнувањето на целите од Рамковната директива за води.²¹

Во некои случаи тоа се должи на недоволно спроведување на законодавството или неправилно транспонирање, но во други случаи затоа што соодветните оценки се исклучиво поврзани со

²⁰ Или планови и програми во случај на соодветни проценки.

²¹ Во повеќето случаи ова се должи на селективно транспонирање или доцнење во спроведувањето на законодавството. За релативно ажуриран преглед на состојбата во Западен Балкан, погледнете Маја Правуљац и Малгожата Смолак, [Are Balkan Countries Safeguarding Their Rivers? A Legal Analysis of Environmental Standards in Six Western Balkan countries](#), ClientEarth, EuroNatur и Riverwatch, јуни 2024 год.

мрежата Натура 2000 во националното законодавство. Наместо тоа, треба да бидат поврзани и со локалитети кои веќе се правно заштитени во земјите, или кои земјите веќе се обврзале да ги заштитат. Ова ги вклучува номинираните локалитети од мрежата Емералд, како и подрачја кои најверојатно ќе бидат предложени за идната мрежа Натура 2000, за кои веќе се собрани значајни податоци.

Немањето вакви проценки резултира со одобрување проекти што уништуваат уникатно природно наследство, во многу случаи дури и пред тоа да биде соодветно истражено. Овие недостатоци и јазови во законодавството го зголемуваат бројот на правни предизвици покренати во текот на процедурите за издавање дозволи и создаваат зголемена правна несигурност за инвеститорите.

Северна Македонија во моментов има одлична можност да го транспонира остатокот од Директивите за птици и живеалишта, бидејќи во моментов го ревидира Законот за заштита на природата. За другите земји, како Србија, Црна Гора и Босна и Херцеговина, законските измени што би биле потребни за воведување на соодветните оценки и проценките во согласност со член 4(7) се исто така релативно мали и не би претставувале значителен товар.

Во Албанија, и покрај препораките и загриженоста изразени и од граѓанското општество и од Европската Унија, транспонирањето на директивите во националното законодавство сè уште не е целосно усогласено со *правото на Европската Унија*. Поточно, во однос на Законот за заштитени подрачја, албанските институции и владата сè уште не ги презеле неопходните чекори за измена на одредбите што дозволуваат нанесување штета на заштитените подрачја и нивниот биодиверзитет.²²

7. Заклучоци и препораки

Инвестициите во енергетскиот сектор можат да имаат сериозни влијанија врз природните живеалишта, флората и фауната. Иако сончевата и ветерната енергија имаат бројни еколошки предности во споредба со фосилните горива, хидроенергијата и биомасата, дури и тие инсталации можат да предизвикаат штета кога се градат на чувствителни локации, со силни кумулативни влијанија поради нивната децентрализирана природа. Со зголемената децентрализација на енергетскиот сектор, не е одржливо прво да се гради, а дури потоа да се воведуваат еколошки заштитни механизми.

Директивите за птици и живеалишта на ЕУ помагаат да се обезбеди дека енергетските инсталации нема да се градат на сметка на заштита на природното наследство. Рамковната директива за води е

²² PPNEA, [Biodiversity conservation within the Green Agenda for the Western Balkans Report - Assessing National Policies in Albania](#), ноември 2025 год.

клучна за минимизирање на влијанијата на енергетските проекти врз квалитетот на водата и водните екосистеми.

Добредојдено е што Европската комисија предлага вклучување на делови од овие директиви во Спогодбата за енергетска заедница, иако со прилично дарежлив рок за транспонирање, кој во реалноста би требало да се забрза.

Предлогот на Комисијата претставува компромис меѓу потребата за воведување соодветни проценки и фактот дека на повеќето земји ќе им бидат потребни неколку години за да воспостават адекватни мрежи на заштитени подрачја.

Тој им овозможува на земјите да започнат од точката во која се наоѓаат во моментот, заштитувајќи подрачја за кои е веќе познато дека се од висока вредност, додека истовремено продолжуваат да ги истражуваат и дополнително да ги додаваат останатите подрачја.

Спроведувањето на овие директиви претставува суштински предуслов за развој на децентрализирано производство од обновлива енергија во земјите од Енергетската заедница. Јасни и добро балансираны правила им носат корист на сите, вклучително и на инвеститорите, на кои им е потребна предвидливост и јасност за да планираат проекти со висока веројатност за успех.

Вклучувањето на директивите во Спогодбата за основање на Енергетската заедница ќе им овозможи и на владите на договорните страни да имаат корист од експертизата на Секретаријатот во транспонирањето и спроведувањето, како и пристап до нови идеи и размена на најдобри практики.

Особено имајќи го предвид долгиот рок за транспонирање кој го предложи Комисијата, од суштинско значење е да не дојде до понатамошни одложувања во овој процес. Министерскиот совет на енергетската заедница затоа треба да го одобри вклучувањето на овие директиви во декември 2026 година без понатамошно одложување.

Aarhus center in BiH

Bosnia and Herzegovina

ACEG Center

Albania

Active Mobility Albania

Albania

Albanian Local Capacity Development Foundation (ALCDF)

Albania

Belgrade Open School

Serbia

CEE Bankwatch Network

Regional

CELIM Shqiperi

Albania

Center for Climate Change

North Macedonia

Center for Ecological Education and Sustainable Development

Serbia

Center for Environment

Bosnia and Herzegovina

Center for environmental research and information Eko-svest Skopje

North Macedonia

Center of Modern Skills

Serbia

Climate Action Network Europe

Regional

Connector

Serbia

CoPlan, Institute for Habitat Development

Albania

Critical Education Centre

Serbia

Cross-border network of CSOs "LOR-UNESCO Site"

Albania & North Macedonia

Ecological Movement Padina

Serbia

Ecology and Research Association

Bosnia and Herzegovina

ECOPANA

Kosovo

EcoZ

Kosovo

EDEN center

Albania

Eko akcija

Bosnia and Herzegovina

Eko Centar DELFIN

Montenegro

Eko Element Bugojno

Bosnia and Herzegovina

Eko Forum Zenica

Bosnia and Herzegovina

Ekspertet e Rinj Mjedisor - SHERM

Albania

Energy cooperative Elektropionir

Serbia

Environment Engineering Group

Serbia

Environment Improvement Centre

Serbia

European Environmental Bureau

Europe

European Policy Centre

Serbia

Female initiative

Serbia

Fortress Movement Smederevo

Serbia

Foundation Atelier for Community Transformation - ACT

Bosnia and Herzegovina

Green Home

Montenegro

Group of Rural Activists of Dibra

Albania

ILIRIA

Albania

InoYouth

North Macedonia

Inspira Vivo

Serbia

Institute for Nature Conservation in Albania

Albania

Instituti per Ndryshim e Lidership ne Shqiperi

Albania

iRevolucija

Serbia

Journalists for Human Rights

North Macedonia

Mbrojtja e Mjedisit dhe Zhvillimi i Turizmit (MMZHT)

Albania

Milieukontakt Albania

Albania

MSJA-Dr Martin Scheider-Jacoby Assoc.

Montenegro

Network Albania

Albania

NGO Eco-team

Montenegro

Non Formal Education Network (ANFEN)

Bosnia and Herzegovina

Novi put

Serbia

Ornithological Society "Naše ptice"

Bosnia and Herzegovina

Platform for Social Development and Innovation

Serbia

Podrinje anti corruption team

Serbia

Polekol

Serbia

Protection and Preservation of Natural Environment in Albania (PPNEA)

Albania

REC - Reconciliation Empowering Communities

Kosovo

Regional Action Lab (Re-ACT Lab)

Kosovo (Regional)

Reset Hub

North Macedonia

RES Foundation

Serbia

Resource Environmental Center Albania (REC Albania)

Albania

Resource Environmental Center Bosnia and Herzegovina (REC BiH)

Bosnia and Herzegovina

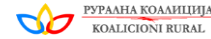
Rivers without Boundaries

International

Rural Coalition

North Macedonia

SEED

Montenegro

Shoqata Flag Pine

Albania

Shoqata “Unë Gruaja”, Pogradec

Albania

Team 42

Serbia

Udruga Dinarica Mostar

Bosnia and Herzegovina

UNECOOP

Serbia

United Agro-Environmental Association (Agri-En)

Albania

Vojvodina Environmental Movement

Serbia

White Heron 1165

Serbia

WWF Adria

Regional

Young Researchers of Serbia

Serbia

Young Serbian Farmers

Serbia

Youth Center Obiliq

Kosovo

Youth Cultural Center - Bitola

North Macedonia

The project benefits from the support of the Donors Initiative For Mediterranean Freshwater Ecosystems.

This document was produced with the financial assistance of the Donors Initiative For Mediterranean Freshwater Ecosystems. The contents of this document are solely the liability of CEE Bankwatch Network and under no circumstances may be considered as a reflection of the Prince Albert II of Monaco Foundation or Donors Initiative For Mediterranean Freshwater Ecosystems' position.